

Paweł MALENDOWICZ 

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wydział Nauk o Polityce i Administracji, Bydgoszcz, Polska

Maksymalizm aksjologiczny radykalnej myśli politycznej jako determinanta kontestacji polityki bezpieczeństwa militarnego państwa

Axiological Maximalism of Radical Political Thought as a Determinant of the Contestation of the State's Military Security Policy

• Abstrakt •

Przedmiotem artykułu jest analiza krytyki polityki bezpieczeństwa militarnego państwa w nurtach radykalnej myśli politycznej. Są to: anarchizm, marksizm-leninizm, trockizm, narodowo-radykalna myśl Trzeciej Pozycji, nacjonalizm słowianofilski i neonazizm. Autor sformułował hipotezę, zgodnie z którą maksymalizacja wartości nadrzędnych w tych nurtach myśli politycznej determinowała krytykę polityki bezpieczeństwa militarnego. W celu jej zweryfikowania autor posłużył się jakościową analizą świadectw myśli politycznej, w tym tekstów ideowych i programowych, a także wypowiedzi i publicystyki. Hipoteza ta została zweryfikowana pozytywnie.

Słowa kluczowe: radykalizm; myśl polityczna; bezpieczeństwo; wojna; Ukraina

• Abstract •

The subject of the article is the analysis of criticism of the state's military security policy in the currents of radical political thought. These are: anarchism, Marxism-Leninism, Trotskyism, national-radical thought of the Third Position, Slavophile nationalism and neo-Nazism. The author formulated a hypothesis according to which the maximization of superior values in these currents of political thought determined the criticism of military security policy. In order to verify it, the author used qualitative analysis of testimonies of political thought, including ideological and programmatic texts, as well as statements and journalism. The hypothesis was verified positively.

Keywords: radicalism; political thought; security; war; Ukraine

Systemy aksjologiczne stanowią rudymenarną warstwę każdego nurtu myśli politycznej. One decydują o przedmiocie pozostałych warstw, w tym treści i sile krytyki rzeczywistości kontestowanej, koncepcjach metod zmian tego, co jest, oraz wizjach tego, jak być powinno. Maksymalizacja lub absolutyzowanie wartości nadrzędnych w myśli politycznej powodują jej radykalizację. Oznacza to, że jej akolici postrzegają świat w kategoriach konfliktowych – walki dobra ze złem. Taki gnostyczny sposób myślenia oznacza wiarę (a w ich mniemaniu – wiedzę) w to (o tym), że to wyłącznie oni poznali prawa rządzące światem, prawdę o człowieku i jego roli w dziejach oraz prawdę o koncyptowanej przyszłości. Oparte na takim sposobie myślenia nurty myśli politycznej wyróżnia radykalizm, którego cechą – poza gnostycznością – jest bezkompromisowość. Może on prowadzić do kreślenia rewolucyjnych koncepcji zmian lub stosowania ekstremistycznych metod walki motywowanej maksymalizmem interpretacyjnym wartości nadrzędnych. To jednak jest zależne od faktycznych możliwości ruchu, a także zdolności jego liderów oraz okoliczności i otoczenia politycznego.

Przedmiotem artykułu¹ jest analiza krytyki polityki bezpieczeństwa militarnego państwa w nurtach radykalnej myśli politycznej. Kryterium doboru do analizy były te nurty myśli, których formalne bądź nieformalne struktury organizacyjne działały we współczesnej Polsce. Były to: anarchizm (reprezentowany przez sekcje Federacji Anarchistycznej, organizacje Inicjatywa Pracownicza i Związek Syndykalistów Polski oraz wielość autonomicznych grup nieformalnych), marksizm-leninizm (którego myśl stała się podstawą programu Komunistycznej Partii Polski), trockizm (reprezentowany przez Alternatywę Socjalistyczną, Pracowniczą Demokrację i Spartakusowską Grupę Polski), narodowo-radykalna myśl Trzeciej Pozycji (reprezentowana przez Narodowe Odrodzenie Polski), nacjonalizm słowianofilski (którego myśl stanowiła program Polskiej Wspólnoty Narodowej – Polskiego Stronnictwa Narodowego) oraz neonazizm (którego zasady legły u podstaw myśli polskiej grupy Blood & Honour). Autor sformułował hipotezę, zgodnie z którą to maksymalizacja wartości nadrzędnych w tych nurtach myśli politycznej determinowała krytykę polityki bezpieczeństwa militarnego. W celu jej zweryfikowania posłużył się jakościową analizą świadectw myśli politycznej, w tym tekstów ideowych i programowych, a także wypowiedzi i publicystyki wymienionych ruchów.

¹ Artykuł jest efektem stażu naukowego odbytego przez autora na Wydziale Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w dniach 11 września–11 października 2023 r.

Anarchizm

Wartością konstytuującą myśl anarchistyczną jest wolność. Jej interpretacja determinuje anarchistyczny sprzeciw wobec wszelkich instytucji hierarchicznych, opartych na przymusie i przemocy. Stanowisko ruchu wobec polityki bezpieczeństwa na poziomie państw i stosunków międzynarodowych motywowane jest pierwotnie maksymalizowaniem idei wolności, a wtórnie – krytyką instytucji przymusowych, w tym państwa, państwowego monopolu na przemoc oraz takich instytucji jak wojsko. Takie stanowisko można określić mianem antymilitaryzmu. Nie jest ono sprzeczne ze stanowiskiem pacyfistycznym w wyobrażeniu ostatecznego celu, jakim jest pokój między grupami społecznymi, ale nie jest zgodne z pacyfistycznym idealizmem. Pacyfiści postulują wyzbycie się przemocy *hic et nunc*, co anarchiści, przynajmniej ci reprezentujący niepacyfistyczne nurty anarchizmu, uznają za niemożliwe i niecelowe. Stanowisko to odzwierciedla fragment artykułu z czasopisma „Homek”, które ukazało się w 1983 r., kiedy polski ruch anarchistyczny odradzał się po okresie przerwy w aktywności trwającej od końca II wojny światowej. Wówczas to kształtowały się ramy programowe ruchu. Autor artykułu pisał: „Tak długo, jak długo istnieć będzie państwo (państwo – aparat ucisku, nie ojczyzna), Pokój pozostanie stanem bardzo chwiejnym, a dyskusje nad jego utrzymaniem stanowią będą jedynie element gry politycznej. Dlatego pacyfizm oderwany od walki z państwem nie prowadzi do niczego” (Delimski, 1983b, s. 1).

Autor tych słów tłumaczył, że w „świecie państw” niemożliwa jest realizacja postulatów wstrzymania wyścigu zbrojeń, likwidacji broni jądrowej czy całkowitego rozbrojenia. Wprawdzie uznał, że rozbrojenie jest możliwe, „ale nie w obecnych warunkach. Samo istnienie granic państwowych wymaga utrzymania armii, jest ponadto powodem najczęstszych konfliktów prowadzących ku wojnom. Żadne państwo, aby się utrzymać, nie może pozwolić na to, by sąsiad stał się silniejszy. »Okazja czyni złodzieja« tak samo, jak słabość – agresora, dlatego dziś niemożliwe jest nawet zatrzymanie szaleńczego wyścigu...” (Delimski, 1983b, s. 1). Kształtujący się ruch anarchistyczny, wówczas jako Ruch Społeczeństwa Alternatywnego, odrzucał przemoc jako formę walki, ale jednocześnie deklarował, że nie zna pojęcia „pokoju za wszelką cenę”, np. za cenę utraty wolności, a jednocześnie uznawał pacyfizm za zjawisko będące zachętą dla agresora (MP, AR, 1983, s. 1). Według Jerzego Delimskiego z czasopisma „Homek” „głoszenie »pokoju za wszelką cenę« prostą drogą prowadzi [...] do wojny! [...]. Zagrożeniem, więcej – przeciwieństwem Pokoju jest przemoc w każdym wydaniu. Jedyną drogą do Pokoju jest więc walka z wszelką przemocą, a przede wszystkim – z przymusem służby wojskowej” (Delimski, 1983a, s. 2).

W ostatnich latach XX w. anarchiści zaangażowali się w czynne akcje sprzeciwu wobec przymusowej służby wojskowej. Przykładem takiej aktywności było tworzenie sieci Pacyfistycznej Komendy Uzupełnień, działającej na rzecz zniesienia powszechnego poboru do wojska oraz przeciwko militarystyce państwowej. Jej aktywiści tłumaczyli, że przymusowy pobór jest przejawem współczesnego niewolnictwa (Pacyfistyczna Komenda Uzupełnień, 2000, s. 13).

Na przełomie XX i XXI w. anarchiści włączyli się także w aktywność ukierunkowaną na sprzeciw wobec Sojuszu Północnoatlantyckiego i polskiego członkostwa w organizacji Paktu. Argumentowali, że Polska, stając się członkiem sojuszu militarnego, jest bardziej narażona na ataki oraz udział w wojnach wywoływanych przez światowe mocarstwa. „Zaprowadzanie pokoju” przez nie albo „walka z terroryzmem” są tylko terminami służącymi do usprawiedliwienia rzeczywistych celów mocarstw (Wczoraj Układ Warszawski, brak daty, s. 2). Federacja Anarchistyczna, ukształtowana w 1989 r., w dokumencie programowym pt. *Płaszczyzna ideowa* oceniła, że „konflikty zbrojne są nieodłącznym skutkiem i narzędziem działań państw kapitalistycznych”, a stąd jej uczestnicy nie wierzyli „w żadne deklaracje i sojusze (np. NATO), które miałyby zapobiegać wybuchaniu wojen” (Federacja Anarchistyczna, 2020).

Jedną z form działalności, w którą włączyli się anarchiści w sprzeciwie wobec wojen, była kampania Food Not Bombs. Została ona zapoczątkowana w 1988 r. przez ludzi sprzeciwiających się polityce zbrojeniowej rządów państw, realizowanej kosztem najuboższych i najbardziej potrzebujących (Food Not Bombs, 1999, s. 6).

W 2022 r. kontestacja polityki bezpieczeństwa militarnego państwa została ukierunkowana na sprzeciw anarchistów wobec wojny w Ukrainie. Miesiąc po rosyjskiej agresji na Ukrainę w Marsylii spotkali się aktywiści Międzynarodówki Federacji Anarchistycznych w celu omówienia sytuacji międzynarodowej. W oświadczeniu pt. *Against the War, for Global Solidarity* Międzynarodówka potępiła zbrodniczą agresję władz rosyjskich na Ukrainę, a także wszelkie militarystyki. Solidaryzowała się z ofiarami wojny i deklarowała pomoc dla nich. Potępiła wszystkie państwowe strony wojny, uznając, że ludzie ubodzy i uciskani stali się mięsem armatnim w polityce globalnej wielkich mocarstw. Sprzeciwiała się globalnemu kapitalizmowi i nacjonalizmowi, które uznała za przyczynę wojny. Podkreśliła stanowisko antynacjonalistyczne, wskazując, że „nasz” wróg jest w „naszym” kraju – jest to „nasze” państwo narodowe lub narodowa burżuazja. Przypomniła historyczne wartości internacjonalizmu, solidarności i globalnej wspólnoty ponad granicami państw (Committee of Relations of the International of Anarchist Federations, 2022).

Z kolei trzy sekcje polskiej Federacji Anarchistycznej podpisały się pod oświadczeniem Transnational Social Strike Platform z 2 marca 2022 r. pt. *Nie dla wojny. Za*

ponadnarodową polityką pokoju. Stwierdzono w nim, że „Deбата publiczna sugeruje, że należy opowiedzieć się po jednej ze stron: albo za rosyjskim imperializmem, albo za ekspansjonizmem NATO i wiodącą rolą Stanów Zjednoczonych. Mieli- i miałybyśmy stanąć po stronie jednego lub drugiego nacjonalizmu, choć oba systemy są organizatorami wyzysku (który przeprowadzają odmiennymi środkami). Oba systemy tak samo zmieniają granice w śmiertelne narzędzia” (Transnational Social Strike Platform, 2022). Przed nacjonalizmami przestrzegał także Związek Syndykalistów Polski, który w oświadczeniu z 4 kwietnia 2022 r. ocenił, że reakcją na imperializm Rosji i interesy jej oligarchicznych elit, jak również brutalne bombardowanie ludności cywilnej i wojnę, był wzrost nastrojów nacjonalistycznych i militarystycznych, a także apoteoza „naszego” imperializmu jako skutecznego w obronie przed agresją wrogiego państwa. Skutkiem takich postaw może być jednak tylko wzmocnienie nastrojów prowojennych i trwałe wzmocnienie autorytaryzmu – sprzecznego z ideą wolności (Związek Syndykalistów Polski, 2022). Podobną opinię wyraziła Komisja Krajowa Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Inicjatywa Pracownicza. W stanowisku wydanym w dniu wybuchu wojny analizowała ona: „Konflikty zbrojne służą elitom finansowym, które bogacą się na handlu bronią i zasobach naturalnych, oraz rządzącym, którzy budują na zagrożeniu wojną swój polityczny kapitał. Imperializm – bez względu na to, kto za nim stoi – zawsze stoi w sprzeczności z interesami ludzi pracy, niezależnie od ich narodowości” (Komisja Krajowa, 2022).

Powyższa argumentacja krytyczna wobec polityki bezpieczeństwa militarnego państwa motywowana była wartościami negatywnymi, takimi jak: antynacjonalizm, antyimperializm, antymilitaryzm, a także wartościami pozytywnymi, jak: solidarność międzyludzka, braterstwo, równość. Były to jednak wartości wtórne wobec idei wolności, której maksymalizacja w interpretacji anarchistycznej przejawia się w krytyce współczesnych państw i ich polityki militarnej jako narzędzia realizacji wartości przeciwstawnych wymienionym wyżej.

Marksizm-leninizm

Odmienne interpretacje wartości stanowiły fundament programu Komunistycznej Partii Polski. Partia ta powstała w 2002 r. na bazie rozwiązanego Związku Komunistów Polskich „Proletariat”. W systemie aksjologicznym marksizmu-leninizmu, na którym został oparty jej program, wartościami negatywnymi są przede wszystkim antykapitalizm, antynacjonalizm i antyimperializm. Zarówno kapitalizm, nacjonalizm, jak i imperializm są traktowane jako przeciwstawne idei komunistycznej równości, jedności klasy robotniczej i jej internacjonalizmu, choć jednocześnie stanowią one

etap dziejów zdeterminowanych historycznie i ekonomicznie ku osiągnięciu wartości pozytywnych.

Właśnie na krytyce kapitalizmu, nacjonalizmu i imperializmu oparła swój program ta partia. Zapisła w nim, że cechą współczesnego kapitalizmu jest imperializm, który przejawia się w dążeniu wielkich koncernów do opanowania rynków oraz w dyktacie wielkich mocarstw, w tym ich politycznej i militarnej dominacji nad ekonomicznie wyzyskiwanymi narodami. Według komunistów od czasu rozpadu Związku Radzieckiego i upadku europejskich krajów demokracji ludowej rozpoczęła się nowa ofensywa imperializmu, który dąży do dominacji nad światem. Elementem tej ekspansji jest sojusz mocarstw imperialistycznych: Stanów Zjednoczonych, zdominowanej przez Niemcy Unii Europejskiej oraz Japonii. Szczególnie Stany Zjednoczone, pod pretekstem obrony praw człowieka czy ochrony przed terroryzmem, realizują mocarstwowe cele, czego przykładem były interwencje NATO na terenie dawnej Jugosławii, wojny w Iraku, Afganistanie, Libii czy Syrii (Komunistyczna Partia Polski, 2015).

To uzasadnia krytykę tej partii kierowaną wobec kolejnych rządów w Polsce, realizujących politykę bezpieczeństwa opartą na priorytecie udziału w NATO i partnerstwie ze Stanami Zjednoczonymi. Już w 2003 r. w liście do premiera Leszka Millera marksiści pisali: „Komunistyczna Partia Polski zdecydowanie protestuje przeciwko angażowaniu państwa polskiego w awanturze wojennej USA przeciwko Irakowi, wbrew żywotnym interesom narodowym Polski” (Sekretariat, 2003, s. 5).

W czasopiśmie „Brzask” w 2009 r. komuniści podsumowali dekadę członkostwa Polski w Sojuszu, uznając, że wszystkie rządy sprawujące władzę angażowały Polskę w międzynarodowe konflikty zbrojne, a przynależność do NATO stała się dla nich usprawiedliwieniem udziału w okupacji Iraku i Afganistanu. Redakcja periodyku analizowała: „Postępuje militaryzacja polskiej polityki zagranicznej, zwiększane są wydatki budżetowe na zbrojenia, w tym zwłaszcza typowo ofensywny sprzęt. Wciąż rozważane jest też zwiększanie liczby żołnierzy przygotowywanych do tak zwanych »misji stabilizacyjnych«. Armia przygotowywana jest przede wszystkim do działań kolonialnych” (Redakcja, 2009, s. 1). Wzywała także: „Od początku, jako komuniści, aktywnie występowaliśmy przeciwko takiej imperialnej polityce zagranicznej. Przykłady Jugosławii, Iraku i Afganistanu potwierdziły słuszność naszego stanowiska. Dziś, w przededniu 60. rocznicy utworzenia NATO, domagamy się likwidacji tego paktu militarnego” (Redakcja, 2009, s. 1).

Powyższe stanowisko determinowane było krytyką procesów ekonomicznych i politycznych w świecie, zapoczątkowanych w XIX w., a kontynuowanych współcześnie. Zbigniew Wiktor w „Brzasku” ocenił, że kapitalizm, a szczególnie imperializm, oznaczają wyzysk, prześladowania, nierówności, bezrobocie, a przede wszystkim

wojny. Miały o tym świadczyć dzieje ostatnich stuleci, a szczególnie wojny światowe. Według niego kapitalizm potrzebuje nieustannie nowego „paliwa” dla swego istnienia. Wręcz żywi się agresją na nowe terytoria, tanią siłą roboczą i wielkie rynki zbytu, które zapewniają monopolom i korporacjom zyski (Wiktor, 2014, s. 7).

W odróżnieniu od innych ruchów politycznego marginesu polscy marksiści-leniniści nie traktowali wojny wywołanej agresją Rosji na Ukrainę jako tematu wysoko umiejscowionego w hierarchii wydarzeń. Redakcja czasopisma „Brzask” w numerze obejmującym okres od stycznia do maja 2022 r. odniosła się do tematyki związanej z wojną dopiero na drugiej stronie periodyku. Tematyka artykułu dotyczyła jednak wolności wypowiedzi w kontekście głoszenia opinii o wojnie sprzecznych z dominującą narracją (Wojna i represje, 2022, s. 2). Na kolejnej stronie został natomiast opublikowany artykuł o krytyce polskiej polityki zbrojeniowej i wydatkach z nią związanych (Kosztowne i złudne, 2022, s. 3). Dopiero artykuł z siódmej strony czasopisma był marksistowską analizą przyczyn wojny w Ukrainie. Zgodnie z konstatacją jego autora – Zbigniewa Wiktora – główną przyczyną wojny było dążenie sił, które przygotowały zamach i obaliły w 2014 r. wybranego w wyborach powszechnych prezydenta Ukrainy, do wstąpienia do NATO. Następstwem tego byłoby zagrożenie bezpieczeństwa Rosji. Autor nazwał walczące strony bratnimi narodami słowiańskimi, o wspólnych korzeniach historycznych, językowych, kulturowych i religijnych. Podkreślił, że w przeszłości Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka szczyciła się wielkimi osiągnięciami gospodarczymi, nowoczesnym przemysłem i rolnictwem oraz tym, że promieniowała na cały Związek Radziecki (Wiktor, 2022, s. 7). Wiktor konstatował, że „Realna walka o trwałą pokój jest możliwa, może być zwycięska i przynieść oczekiwane dobre rezultaty dla ludzi pracy, gdy będzie połączona z nową socjalistyczną i demokratyczną rewolucją, z walką o obalenie panowania władzy kapitalistów, wyzyskiwaczy, ucisku i wyzysku narodów przez siły międzynarodowego kapitału” (Wiktor, 2022, s. 9). Te słowa pozytywnie weryfikują hipotezę sformułowaną we wstępie pracy.

Trockizm

Myśl polskich komunistów nawiązywała do analiz Włodzimierza Lenina z początku XX w. o tym, że imperializm jest monopolistycznym stadium kapitalizmu (Lenin, 1980, s. 121), a wojny są jego nieuchronnym etapem i formą bytu (Lenin, 1982, ss. 40–41). Oceny te podzielał zatamizowany polski ruch trockistowski.

Jedną z grup, dla której fundamentem programowym była myśl Lwa Trockiego, współpracownika wspomnianego Lenina, była Alternatywa Socjalistyczna,

ukształtowana w latach 2002–2004 jako Ofensywa Antykapitalistyczna i Grupa na rzecz Partii Robotniczej, a następnie przekształcona w Alternatywę Socjalistyczną. W oświadczeniu międzynarodówki, do której należała ta organizacja – International Socialist Alternative – z 20 kwietnia 2022 r. analizowano, że wojna w Ukrainie pokazuje, że świat wkroczył w nową erę w stosunkach międzynarodowych. To epoka post-neoliberalna, której cechą jest wzrost imperialistycznego militarizmu, któremu towarzyszą rozbudzanie nacjonalizmu i podział świata na obozy kierowane przez imperialistów. Pojawienie się imperializmu i dominacja kapitału finansowego to faza rozwoju kapitalistycznego, w rzeczywistości wskazująca na to, jak siły produkcji rozwinęły się poza kapitalistyczny sposób produkcji. Dlatego trockiści z Alternatywy Socjalistycznej sprzeciwiali się inwazji imperializmu rosyjskiego na Ukrainę, ale reżim prezydenta Ukrainy uznali za reakcyjny, choć nie faszystowski, jak czyniono to w ramach propagandy Kremla. Uważali jednak, że nie jest to reżim przyjazny ukraińskiej klasie robotniczej. Sprzeciwili się też imperializmowi Stanów Zjednoczonych i innych państw zachodnich, które za pośrednictwem NATO dążyły do okrążenia Rosji i stworzyły warunki do wojny. Według nich: „Kapitalizm rodzi wojnę, ale historycznie rzecz biorąc, wojna jest także akuszerką rewolucji” (Alternatywa Socjalistyczna, 2022). Na tej podstawie publicyści tej organizacji ocenili, że interesy pracowników Ukrainy, Rosji i Polski nie są tożsame z interesami skorumpowanych i autorytarnych elit rządzących w tych krajach. Elity tych państw wzywają do jedności narodowej przeciwko innemu narodowi, a trockiści do jedności robotniczej wszystkich krajów. Dlatego kwestionowali zbrojenie Ukrainy przez NATO i Polskę oraz militarne wzmocnienie wschodniej granicy Polski, Rumunii i krajów bałtyckich. Żądali wycofania wszystkich sił imperialistycznych – Rosji i NATO – z Ukrainy. Wzywali do przekształcenia wojny imperialistycznej w wojnę z kapitalizmem (Nowak, 2022).

Podobnie krytyczne opinie o bezpieczeństwie militarnym Polski oraz o wojnie w Ukrainie wyrażali publicyści innej organizacji radykalnie lewicowej – Pracownicza Demokracja, ukształtowanej w 1992 r., początkowo pod nazwą Solidarność Socjalistyczna. Filip Ilkowski w jednej z analiz opublikowanych w mediach tej organizacji ocenił, że błędem jest traktowanie wojny wyłącznie w ramach konfliktu Rosji i Ukrainy. Inwazja Rosji była imperialistyczną agresją mającą na celu obronę i umocnienie własnej mocarstwowej pozycji w regionie, także w obliczu problemów gospodarczych. Natomiast Ukraina pozostała polem walki mocarstw o wpływy Rosji i bloku zachodniego, któremu przewodzą Stany Zjednoczone. Konsekwencją tego jest eskalacja wyścigu zbrojeń. Również Polska w tym konflikcie ujawnia własne ambicje i należy do najbardziej „jastrzębiej” części obozu zachodniego. Dotyczy to zarówno zamiaru zadania klęski Rosji rękami ukraińskimi, jak i pędu ku militaryzacji

(Ilkowski, 2023). Polityka ta została nazwana wręcz „orgią militaryzacji w Polsce”: „lokalne kreatury u władzy [...] przeżywają moment największego szczęścia. W końcu spotykają się z nimi wielcy zachodniego świata. W końcu przyjeżdżają – i to bez tradycyjnego zebrania o to z polskiej strony – tysiące dodatkowych amerykańskich żołnierzy. W końcu mogą bez problemu kupować czołgi Abrams za 24 mld zł. Opozycja wobec tej militarystycznej orgii nie istnieje, przynajmniej nie w parlamencie. [...] Faktycznie od Konfederacji po Lewicę w sprawie polskiej militaryzacji słyszą tylko różne wersje Kaczyńskiego i Błaszczaka” (Ilkowski, 2022).

Międzynarodówka, do której należała Pracownicza Demokracja – International Socialist Tendency, sprzeciwiała się rozbudowie sił zbrojnych NATO (m.in. zwiększaniu przez Polskę liczebności armii i wydatków wojskowych). Odrzuciła cel NATO polegający na zwielokrotnieniu wydatków na broń. Za priorytetowe uznała bowiem rozwiązanie problemów globalnego ubóstwa, kryzysu klimatycznego, niskich płac, a także zrujnowanej infrastruktury w szkołach i szpitalach. Żądała natychmiastowego zawieszenia broni i wycofania sił rosyjskich z Ukrainy, wycofania sił NATO z Europy Środkowej i Wschodniej, zaprzestania dostaw broni na Ukrainę, wstrzymania sankcji wobec Rosji, powstrzymania eskalacji konfliktu przez Rosję i NATO, zatrzymania wysięgu zbrojeń i anulowania długu Ukrainy z przeznaczeniem jego kwoty na pomoc humanitarną dla ludności tego kraju (*International Socialist Tendency*, 2022).

Zgoła odmienne stanowisko wobec militarizmu i wojny reprezentowała marginalna Spartakusowska Grupa Polski, działająca w latach 1990–2001, a odrodzona w 2007 r. Uznała ona w 2014 r., że Krym należy do Rosji. Według niej ludność Krymu ma prawo do samostanowienia, w tym do niepodległości kraju lub do uznania jego wcielenia do Rosji. W obecnych warunkach realizacja tego prawa może zależeć od wsparcia sił rosyjskich. Samostanowienie jest prawem demokratycznym. Jego stosowanie jest podporządkowane wymogom walki klasowej. Także Lenin podkreślał, że uznanie prawa do samostanowienia jest sposobem na zdjęcie kwestii narodowej z porządku dnia i rozwijanie jedności w walce proletariatu, a tym samym umożliwienie ludziom pracy różnych narodowości dostrzeżenia, kim są ich wrogowie, czyli narodowe burżuazje. Spartakusowcy deklarowali, że jako marksiści popierają rosyjską interwencję na Krymie, samo przeniesienie Krymu do Ukrainy było błędem rządu Nikity Chruszczowa i zostało dokonane wbrew historii, jak również czynnikom narodowościowym i językowym. Niemniej jednak według nich, interweniując na Krymie, Putin usiłuje bronić interesów kapitalistycznej Rosji przeciw zachodnim imperialistom. Tymczasem w interesie międzynarodowego proletariatu powinno być zmobilizowanie klasy robotniczej na Ukrainie w celu zwalczania faszyzmu w Kijowie. Zmiana władzy, która nastąpiła w 2014 r., została nazwana prawicowym puczem kierowanym przez faszystów, popieranym przez Stany Zjednoczone

i Unię Europejską. Natomiast kapitalistyczna Polska została przez spartakusowców oskarżona o to, że próbuje odbudować swoje wpływy w tym regionie (Krym jest rosyjski, 2014). Wszystko to miało być konsekwencją „kontrrewolucji kapitalistycznej, która zniszczyła biurokratycznie zdegenerowane radzieckie państwo robotnicze i siała spustoszenie w gospodarkach i wśród ludów byłych republik radzieckich” (Imperialiści zaogniają rzeź, 2015).

W podobnym kontekście spartakusowcy analizowali inne przejawy militarystyki państw kapitalistycznych, w tym Polski. Wzywali: „Precz z NATO” (O Socjalistyczne Stany Zjednoczone Europy, 2009), „Precz z wojną USA przeciw ISIS! W Syrii i Iraku kurdyjscy nacjonaści służą imperializmowi USA” (Precz z wojną, 2015). Nurt ten nawet w ruchu trockistowskim pozostawał jednak zmarginalizowany i niewpływowy. Niemniej wyróżniała go radykalna interpretacja problemów bezpieczeństwa międzynarodowego, motywowana gnostycznym przeświadczeniem, że kapitalistyczna kontrrewolucja w zdegenerowanym państwie robotniczym – Związku Radzieckim – była początkiem konfliktów i wojen przełomu XX i XXI w. System wartości reprezentowany przez trockistów opierał się na klasowej interpretacji dziejów i relacji politycznych, antynacjonalizmie i antykapitalizmie.

Narodowy radykalizm Trzeciej Pozycji

Biegunowo odmienne wartości tworzyły aksjologiczną warstwę narodowo-radykalnej myśli Trzeciej Pozycji, która w Polsce reprezentowana była przez Narodowe Odrodzenie Polski, działające od lat 80. XX w. Program tego ugrupowania został oparty na eklektyzmie ideowym nacjonalizmu i katolicyzmu przedsoborowego, a w kwestiach bezpieczeństwa na koncepcji militaryzacji narodu. W krytyce polityki bezpieczeństwa państwa przejawem tego były wartości negatywne: antyamerykanizm, antysyjonizm i antyeuropejskość (w znaczeniu wrogości wobec Unii Europejskiej). Nowomowa publicystyki tej organizacji (okresowo partii politycznej) przejawia się w próbach odwrócenia dominującej narracji o problemach współczesnego świata poprzez ich przewartościowanie. Przykładem tego może być ocena operacji sił zbrojnych Paktu Północnoatlantyckiego pn. *Allied Force*, rozpoczętej 24 marca 1999 r. w Federalnej Republice Jugosławii. Choć jej celem było m.in. zakończenie czystek etnicznych w Kosowie, to w przekazie nacjonalistów była to planowa eksterminacja Serbów i ludobójstwo (*Warszawa: 20. rocznica*, 2019).

Z kolei w 2011 r., w okresie narastających sporów Stanów Zjednoczonych z Iranem, ugrupowanie to przestrzegało przed włączaniem Polski w ten konflikt. Uznało, że to nie Iran stanowi zagrożenie dla pokoju w świecie, ale „dwie bandyckie

organizacje przestępcze: Stany Zjednoczone i Izrael”. Wzywało: „Ewentualna wojna jest nie tylko moralnie zła, ale w dodatku szkodzi interesom polskim. Polacy są zainteresowani rozwojem i współpracą, a nie destrukcją i zniszczeniem. Nie zamierzamy ginąć w kolejnej wojnie w imię szaleńczej polityki Stanów Zjednoczonych i Izraela oraz międzynarodowych koncernów, tak jak ma to miejsce w Afganistanie, a wcześniej w Iraku” (*Wojna z Iranem*, 2011).

Rok później Narodowe Odrodzenie Polski solidaryzowało się z prezydentem Syrii Baszarem al-Assadem i poparło jego politykę antysyjonistyczną i antyglobalistyczną, a więc też antyamerykańską. Wymienione wartości negatywne były uzasadniane maksymalizacją idei nacjonalistycznej, zgodnie z którą naród, aby mógł się wzmacniać i rozwijać, musi istnieć w ramach stworzonego przez siebie państwa, którego jest jedynym suwerenem – a naród syryjski w interpretacji nacjonalistów to ci, którzy wsparli prezydenta tego państwa (Biuro Informacyjne NOP, 2012).

Maksymalizowaniem idei nacjonalistycznej, przejawiającym się w antyamerykanizmie i antyunijnosci, była także motywowana ocena nacjonalistów wojny w Ukrainie. Według nich była to wojna upadającego imperium rosyjskiego i poszerzającego strefę wpływów imperium amerykańskiego, wspartego przez Unię Europejską. W tej wojnie Ukraińcy „Stali się amerykańską tarczą, do której strzela rosyjski snajper” – twierdzili trzeciopozycjoniści, jednocześnie obarczając winą za nią właśnie Stany Zjednoczone, Unię Europejską – jak uzasadniali – korumpującą ukraiński establishment, oraz Rosję – w polityce międzynarodowej posługującą się wyłącznie militarną przemocą. Nacjonałiści dobitnie ocenili, że interesy amerykańskiego imperium, podobnie jak interesy Rosji czy Unii Europejskiej, nie są polskimi interesami. W celu zakończenia wojny proponowali wycofanie wojsk rosyjskich za linię Donu, a sił amerykańskich za linię Łaby; wycofanie się Unii Europejskiej z dążeń do włączenia w jej obszar Ukrainy, Gruzji i Mołdawii, a Rosji z integracji z Białorusią; a także stworzenie pasa niepodległych państw europejskich, wolnych od politycznej kontroli sił imperialnych (Rosji, Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych), oddzielających je od siebie (Narodowe Odrodzenie Polski, 2022).

Nacjonalizm słowianofilski

Idea narodowa połączona z ideą słowianofilską była natomiast determinantą oceny problemów bezpieczeństwa międzynarodowego i polityki bezpieczeństwa militarnego Polski przez Polską Wspólnotę Narodową – Polskie Stronnictwo Narodowe. To organizacja (okresowo partia polityczna) aktywna przede wszystkim w ostatniej dekadzie XX w. i pierwszych latach kolejnego dziesięciolecia, choć jej geneza tkwi w latach je

poprzedzających. Ugrupowanie to cechowała antyglobalizacyjna aksjologia, zbliżona do innych radykalnie nacjonalistycznych partii i stowarzyszeń. W 2002 r. narodowi słowianofile analizowali, że „Celem politycznym elit globalistycznych jest uzależnienie Zachodnich i Południowych Państw Słowiańskich w ramach struktur Unii Europejskiej i NATO, a następnie wykorzystanie ich potencjału przeciwko Rosji z zamiarem jej zdominowania” (Apel, 2003, s. 1).

Determinowana maksymalizmem aksjologicznym, opartym na opisanym poglądzie, była narodowo-słowianofilska krytyka polityki bezpieczeństwa militarnego państw zachodnich, ale i Polski. Dlatego operację Sojuszu Północnoatlantyckiego w Jugosławii w 1999 r. słowianofile, podobnie jak nacjonaliści trzeciopozycyjni, nazwali agresją NATO na Jugosławię, sprzeciwiali się oderwaniu Kosowa od Serbii, byli przeciwnikami budowy tarczy antyrakietowej w Polsce, negowali wojnę w Iraku, nazywając ją agresją na to państwo (Polska Wspólnota Narodowa, 2023). Sprzeciwiali się obcym wpływom w Polsce, głównie niemieckim, byli także przeciwnikami członkostwa Polski w NATO, uznając, że „Wraz z integracją z NATO Wojsko Polskie stało się słabe, źle uzbrojone, niesamodzielne i niepatriotyczne, niepełniące jak poprzednio funkcji oświatowych i wychowawczych, uzależnione i podporządkowane USA. Ogranicza to i podważa w poważnym stopniu suwerenność i bezpieczeństwo Polski. Wojsko Polskie stało się pomocniczą siłą dla armii amerykańskiej w jej agresjach zbrojnych. Nie jest jednak darzone zaufaniem, bowiem w konflikcie z Rosją może okazać słowiańską solidarność” (Tejkowski, 2006).

Ostatnie zdanie wyjaśnia istotę programu stronnictwa i jego możliwej oceny wojny w Ukrainie. Od roku 2022, w którym zmarł przewodniczący tego ugrupowania Bolesław Tejkowski, Polska Wspólnota Narodowa jest nieaktywna, stąd nie zajęła stanowiska w tej kwestii. Na podstawie analizy jej dokumentów programowych i innych enuncjacji można wnioskować, że opowiadała się za powołaniem Wspólnoty (Konfederacji) Państw Słowiańskich jako alternatywy dla Unii Europejskiej, pod przewodnictwem Rosji. Ta miałaby stanowić „parasol ochronny” nad państwami słowiańskimi (Malendowicz, 2008, ss. 43–52). Stąd rosyjska agresja na Ukrainę zostałaby zinterpretowana przez Tejkowskiego jako wojna w obronie słowiańszczyzny przed wpływami amerykańskimi i niemiecką polityką *Drang nach Osten* (parcie na Wschód), a polityka bezpieczeństwa militarnego Polski zostałaby zakwestionowana jako proamerykańska, proniemiecka i prounijna, a więc sprzeczna z interesami Polski, które według słowianofilów są tożsame z interesami Rosji i innych państw słowiańskich.

Neonazizm

Jedną z organizacji neonazistowskich działających na terenie Polski na początku XXI w. była krajowa grupa Blood & Honour. Jej trzon organizacyjny stanowi organizacja brytyjska, która powstała jako autonomiczna struktura w 1987 r. Neonazizm tej organizacji wyróżnia się rasizmem i koncepcją czystej etnicznie europejskości. Nacjonalizm traktowany jest przez neonazistów jako wtórny wobec rasizmu i idei jedności rasowej białych Europejczyków.

W imię tych wartości neonaziści krytykowali politykę multikulturowości w Unii Europejskiej i otwartości na imigrantów spoza kontynentu. To w ich opinii prowadzi do wojny międzyrasowej, spowodowanej koniecznością obrony Europy przed przybyszami – obcymi. To stanowi też realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski. Niemniej jednak sporadycznie zajmowali stanowiska w sprawach dotyczących bezpieczeństwa militarnego. W 2008 r., odwracając wartości właściwe dominującej narracji, gratulowali „Narodowi Rosyjskiemu wygrania wojny z agresorem gruzińskim”. Prezydenta Polski, stojącego w obronie Gruzji, porównali do psa, na którego szczekanie nikt nie zwraca uwagi (*Gratulujemy*, 2008). W 2015 r. natomiast analizowali, że wojna w Ukrainie została „stworzona przez amerykańskie lobby żydowskie, tylko po to, by rozpętać kolejny konflikt na skalę światową i doprowadzić do bratobójczych bitew”, a „ukraińscy »faszyści« tak naprawdę są pro-żydowskimi agentami i najemnikami”. Niemniej jednak deklarowali wiarę w to, że konflikt się zakończy, a ich „bracia wrócą do swoich rodzin i nie zostanie więcej przelana braterska krew” (*Jak zapewne wiecie*, 2015). Była to bowiem krew białych europejskich narodów, skonfliktowanych jednak w wyniku inspiracji żydowskiej.

Konkluzje

Krytykę polityki bezpieczeństwa militarnego Polski w radykalnej myśli politycznej determinowała maksymalizacja wartości nadrzędnych właściwych jej nurtom. W anarchizmie była to idea wolności, której maksymalizacja oznaczała sprzeciw wobec instytucji hierarchicznych i przymusowych, w tym państwa, i co z tego wynika – odrzucenie państwowego militarizmu. W marksizmie-leninizmie idea internacjonalistycznej jedności klasy robotniczej determinowała sprzeciw wobec wojen, które prowadzone są w interesie imperialistycznych mocarstw i ich narodowych burżuazji. Trockiści również uznali „klasową obcość” wojen i konfliktów zbrojnych, a politykę bezpieczeństwa militarnego Polski za przejaw podporządkowania kraju interesom kapitalistycznych państw imperialistycznych. Narodowi radykałowie

prawo każdego narodu do egzystencji we własnym państwie traktowali jako wartość determinującą krytykę krajowej polityki bezpieczeństwa, ograniczającej suwerenność Polski poprzez włączanie jej w międzynarodowe sojusze i udział w konfliktach niezgodnych z interesem Polski. Słowianofile upatrywali w sojuszu z Rosją alternatywę dla integracji z państwami zachodnimi. Wynikało to z traktowania idei jedności słowiańskiej jako wartości nadrzędnej wobec innych. Neonaziści maksymalizowali wartość jedności białej rasy Europejczyków, traktując konflikty militarne pomiędzy narodami europejskimi jako wywoływane z obcej inspiracji.

Powyższymi maksymalistycznie interpretowanymi wartościami determinowany był negatywny stosunek organizacji reprezentujących wymienione nurty myśli politycznej do wojen, konfliktów zbrojnych czy interwencji militarnych. Były one traktowane przez te ruchy jako obce i sprzeczne z ich aksjologią. Stąd wynika negatywna ocena polityki bezpieczeństwa militarnego Polski jako polityki realizowanej w interesie elit, sprawującej władzę klasy społecznej, innych państw i organizacji międzynarodowych albo obcych narodów i ras.

Bibliografia:

- Alternatywa Socjalistyczna. (2022.04.20). *Wojna na Ukrainie, Nowa Era i Kryzys Kapitalizmu*. Pobrane z: <http://socjalizmxxi.nazwa.pl/mainsite/2022/04/20/wojna-na-ukrainie-nowa-era-i-kryzys-kapitalizmu/>.
- Apel międzynarodowej konferencji „Polska, Czechy, Słowacja, Serbowie Łużyccy – możliwości i perspektywy współpracy i rozwoju” do władz Państw Słowiańskich z 30 listopada 2002 r. (2003). *Wspólnota. Gazeta Polskiej Wspólnoty Narodowej*, 1(42), 1–2.
- Biuro Informacyjne NOP. (2012.02.12). *Syryjska wojna o wolność – przeciwko syjonizmowi i globalizmowi*. Pobrane z: <https://www.nop.org.pl/2012/02/12/syryjska-wojna-o-wolnosc-przeciwko-syjonizmowi-i-globalizmowi/>.
- Committee of Relations of the International of Anarchist Federations. (2022.03.19–20). *Against the War, for Global Solidarity*. Pobrane z: <https://i-f-a.org/2022/04/04/against-the-war-for-global-solidarity/>.
- Delimski, J. (1983.09.24a). Wojsko, Pokój i pacyfizm. *Homek*, 2, 1–2.
- Delimski, J. (1983.11.20b). Drogi do Pokoju. *Homek*, 6, 1.
- Federacja Anarchistyczna. (2020). *Płasczyzna ideowa*. Pobrane z: <https://federacja-anarchistyczna.pl/plasczyzna/>.
- Food Not Bombs. (1999). *Inny Świat*, 11, 6–7.
- Gratulujemy Narodowi Rosyjskiemu*. (2008.08.12). Pobrane z: http://www.bhpoland.org/strona/pl_news.htm.
- Ilkowski, F. (2022.03.1). *Stop inwazji Rosji na Ukrainę – i wszystkim imperializmom*. Pobrane z: <https://pracowniczademokracja.org/?p=8424>.

- Ilkowski, F. (2023.06.1). *Rozszerzany wir wojny*. Pobrane z: <https://pracowniczademokracja.org/?p=9420>.
- Imperialiści zaogniają rzeź na Ukrainie wschodniej. (2015). *Platforma Spartakusowców*, 19. Pobrane z: <https://www.icl-fi.org/polski/platforma/ps19/ukrainie.html>.
- International Socialist Tendency Statement on the War in Ukraine*. (2022.03.15). Pobrane z: <https://internationalsocialists.org/announcements/ist-statement-on-the-war-in-ukraine>.
- Jak zapewne wiecie*. (2015.01.4). Pobrane z: http://www.bhpoland.org/strona/pl_news.htm.
- Komisja Krajowa Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Inicjatywa Pracownicza. (2022.02.24). *Przeciwko wojnie – za ponadnarodową solidarność pracowników! Stanowisko ws. rosyjskiej agresji na Ukrainę*. Pobrane z: <https://www.ozzip.pl/dokumenty/item/2864-przeciwko-wojnie-za-ponadnarodowa-solidarnoscia-pracownicza>.
- Komunistyczna Partia Polski. (2015). *Program uchwalony na IV Zjeździe*. Pobrane z: <https://kom-pol.org/imperialistyczna-globalizacja/>.
- Kosztowne i złudne bezpieczeństwo. (2022). *Brzask*, 1(287), 3.
- Krym jest rosyjski. (2014). *Platforma Spartakusowców*, 18. Pobrane z: <https://www.icl-fi.org/polski/platforma/ps18/krym.html>.
- Lenin, W. (1980). *Imperializm jako najwyższe stadium kapitalizmu. Szkic popularny*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Lenin, W. (1982). *Co to jest internacjonalizm? Wybór*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Malendowicz, P. (2008). Elementy słowianofilskie w dokumentach i publicystyce Polskiej Wspólnoty Narodowej. *Licentiat. Zeszyty dydaktyczno-naukowe*, 11(4), 43–52.
- MP, AR. (1983.09.24). Ruch Społeczeństwa Alternatywnego. *Homek*, 2, 1.
- Narodowe Odrodzenie Polski. (2022.03.16). *Stanowisko wobec wojny na Ukrainie*. Pobrane z: <https://www.nop.org.pl/2022/03/16/wobec-wojny-na-ukrainie-stanowisko-narodowego-odrodzenia-polski/>.
- Nowak, P. (2022.02.18). *Konflikt o Ukrainę – intensyfikacja nowej zimnej wojny*. Pobrane z: <https://alternatywasocjalistyczna.pl/2022/02/18/konflikt-o-ukraine-intensyfikacja-nowej-zimnej-wojny/>.
- O Socjalistyczne Stany Zjednoczone Europy! Precz z NATO! (2009). *Platforma Spartakusowców. Dodatek*. Pobrane z: <https://www.icl-fi.org/polski/listek/nato.html>.
- Pacyfistyczna Komenda Uzupełnień. (2000). Kampania 2000! *Czarna Gwiazda*, 5/6, 13.
- Polska Wspólnota Narodowa. (2023). *Z archiwum*. Pobrane z: <http://pwn.info.pl/>.
- Precz z wojną USA przeciw ISIS! W Syrii i Iraku kurdyjscy nacjonaści służą imperializmowi USA. (2015). *Platforma Spartakusowców*, 19. Pobrane z: <https://www.icl-fi.org/polski/platforma/ps19/syrii.html>.
- Redakcja. (2009). 10 lat w NATO. I ani dnia dłużej! *Brzask*, 3(199), 1.
- Sekretariat Krajowego Komitetu Wykonawczego Komunistycznej Partii Polski. (2003). List do Premiera RP L. Millera. *Brzask*, 5, 5.
- Tejkowski, B. (2006.12.6). *Straty i zagrożenia Polski wynikające z przynależności do NATO*. Pobrane z: <http://pwn.info.pl/content/49/straty-i-zagrozenia-polski-wynikajace-z-przynaleznosci-do-nato>.
- Transnational Social Strike Platform. (2022.03.2). *Nie dla Wojny. Za Ponadnarodową Polityką Pokoju*. Pobrane z: <https://federacja-anarchistyczna.pl/2022/03/02/nie-dla-wojny-za-ponadnarodowa-polityka-pokoju/>.

Warszawa: 20. rocznica NATO-wskiego ludobójstwa w Serbii. (2019.03.26). Pobrane z: <https://www.nop.org.pl/2019/03/26/warszawa-20-rocznica-nato-wskiego-ludobojstwa-w-serbii/>.

Wczoraj Układ Warszawski, dziś Pakt Północnoatlantycki. (brak daty). W *Sidlach Nieprzyjaciela*, 8, 2.

Wiktor, Z. (2014). Sprzeczności współczesnego kapitalizmu i dążenia do ich rozwiązywania za pomocą wojen. *Brzask*, 4(252), 7–9.

Wiktor, Z. (2022). Wojna na Ukrainie – przyczyny i klasowe sprzeczności. *Brzask*, 1(287), 7–9.

Wojna i represje. (2022). *Brzask*, 1(287), 2.

Wojna z Iranem to wojna przeciwko Polsce. Oświadczenie Rady Wykonawczej Narodowego Odrodzenia Polski. (2011.11.27). Pobrane z: <https://www.nop.org.pl/2011/11/27/wojna-z-iranem-to-wojna-przeciwko-polsce-oswiadczenie-rw-nop/>.

Związek Syndykalistów Polski – Związek Wielobranżowy. (2022.04.4). *Przeciw wojnie!* Pobrane z: <https://zsp.net.pl/przeciw-wojnie>.